

Agata Michnowska

Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

<https://orcid.org/0000-0001-8601-8188>

Språklig purisme på Island – i fortid og nåtid

Linguistic Purism in Iceland – in the Past and Today

The article examines the history of the Icelandic linguistic purism (*málhreinsunarstefna*). For many years Icelanders have been known for their conservative attitude to any kind of foreign influence on their language. The country's official language policy is to preserve the Icelandic language in an untouched form. To achieve that, Icelanders avoid borrowing words or grammatical structures from other languages. The study provides an outline of different undertakings aimed at preserving the Icelandic language, and presents the most important Icelandic organisations involved in language planning and key legal regulations in this area. It also describes Icelanders' attitude to the impact of the English language.

Keywords: language policy, linguistic purism, Icelandic language, Iceland, loan words

Nøkkelord: språkpolitikk, språklig purisme, det islandske språket, Island, lånord

1. Innledning

Det moderne islandske språket har ikke gjennomgått noen større endringer i løpet av de siste århundrene. Czarnecki (2020: 128) forklarer det ved hjelp av to hovedgrunner, dvs. Islands langsiktige geografiske isolasjon samt en rekke av strenge tiltak som følge av den islandske språkpolitikken. I mange år har islendinger vært kjente for sin konservative holdning til en hvilken som helst påvirkning på språket sitt. De er motstandere av både lån- og fremmedord (isl. *tökuorð* og *aðskotaorð*) samt innflytelse på språkets morfologi eller syntaks. Med andre ord, det som kjennetegner det moderne islandske språket, er *purisme*. I denne artikkelen skal jeg ta for meg ulike aspekter ved den islandske purismen. Først skal jeg drøfte historien til denne språkpolitikken. Jeg skal prøve å forklare hvordan islendinger nå for tiden prøver å kjempe mot fremmede innflytelse, særlig når det gjelder påvirkning fra det engelske språket, som mange betrakter som en gedigen trussel mot språket. Av den grunn skal jeg omtale landets offisielle språkpolitikk og måter å implementere den på. Her skal jeg konsentrere meg om de viktigste institusjonene

som har ansvar for å bevare språket så uberørt som mulig. Ikke desto mindre skal jeg drøfte islendingers kreative avløserord av velkjente ord som brukes internasjonalt i en rekke av språk. Til syvende og sist skal jeg prøve å fastslå om islendinger egentlig klarer å unngå en hvilken som helst fremmed påvirkning, særlig påvirkningen fra det engelske språket som har en dominerende posisjon i en stor del av verden.

2. Definisjonene av purisme

Substantivet *purisme* stammer fra latinsk *purus* som betyr «ren». Til det norske ordforrådet har det kommet via tysk *Purismus* eller fransk *purisme* (*Det Norske Akademis Ordbok* 2023). Innom språkvitenskap brukes begrepet først og fremst for å snakke om en språkpolitisk ideologi og en språkpolitisk handling som dreier seg om å holde språket rent fra de språklige elementene som kan oppfattes som fremmede. Disse *urene* elementene må derfor erstattes med hjemlige ord eller former (Brunstad 2003: 8). På norsk er det vanlig å erstatte ordet *purisme* med ordet *språkreinsing*.

Ulike ordbøker forklarer begrepet på en litt annen måte. *Nynorskordboka* legger vekt på det faktum at purisme er knyttet til ulike handlinger med overordnet mål å få fjerne fremmede elementer:

[d]et å arbeide for eit mål med minst mogleg av lån frå framande språk og mest mogleg av heimlege målmerke; språkreinsing (*Nynorskordboka* 2023).

Definisjonen foreslått av *Bokmålsordboka* (2023) mangler henvisningen til forskjellige typer handlinger som må gjøres til å bevare språket så godt som mulig:

[purisme er et] forsøk på å erstatte fremmede ord i et språk med hjemlige ord, språkreinsing (*Bokmålsordboka* 2023).

I dette tilfellet er det også verdt å henvise til islandske kilder for å undersøke om islendinger forstår det på samme måte, eller om de har et annet syn på hva purisme egentlig handler om. Den første forskjellen kan oppdages i skrivemåten av selve begrepet. Ordet *pursime* brukes ikke på islandsk; isteden bruker man slike ord som *málhreinsun* (dette er en sammensetning av ordene *mál* «språk» og *hreinsun* «reinsing») eller *málhreinsunarstefna* (bokstavelig «språkreinsingspolitikk»).

Tilsynelatende skiller forklaringen av alle de islandske begrepene seg ikke fra de ovennevnte norske definisjonene. Slik forstår Höskuldur Þráinsson (1995: 91) begrepet *málhreinsun*:

[m]eð MÁLHREINSUN er átt við þá málstefnu sem miðar að því að útrýma erlendum orððum og slettum úr málinu.

(PURISME viser til språkpolitikken som tar sikte på å fjerne fremmedord fra språket) (min oversettelse).

I Þráinssons forklaring blir det understreket at purisme først og fremst er en type språkpolitikk, ikke bare et hvilket som helst forsøk på å verne om språket og stanse fremmede påvirkninger.

I den digitale versjonen av *Íslensk nútímamálsorðabók* leser man derimot at *hreitungustefna* er:

[þ]að að vilja halda tungunni hreinni, þ.e. lausri við slangur og erlendar slettur (*Íslensk nútímamálsorðabók* 2023).

(det å ønske å holde språket rent, dvs. fritt for slang og innlånte ord) (min oversettelse).

Her vil jeg legge merke til uttrykket *erlendar slettur*. Man kan oversette det på en direkte måte til «innlånte ord», men man må huske om at ordet *sletta* (pl. *slettur*) brukes nedsettende om ord og vendinger som ikke er blitt anerkjent fordi de ikke er tilstrekkelig tilpasset islandsk språkstruktur (*Íslensk nútímamálsorðabók* 2023). Bruken av akkurat dette uttrykket bekrefter at for mange islendinger er det veldig viktig å beholde språket fritt for fremmede strukturer av alle slags.

3. Historien til den islandske purismen

En sterk tradisjon for «språkdyrking» (isl. *málrækt*) kan spores tilbake til 1500-tallet (Ottósson 2005: 1998). På den tiden hadde dansk en gedigen påvirkning på det islandske språket. For islandske humanister var det svært viktig å formidle synet om at deres språk var det samme som det opprinnelige fellesnordiske språket. Denne stoltheten kan man finne for eksempel i Guðbrandur Þorlákssons oversettelse av Bibelen (1584). *Guðbrandsbiblíá* ble grunnlaget for de fleste islandske bibeloversettelser frem til 1826 (Chrisholm 1911). I forordet til sin salmebok (1589) skrev han at «dette vestnordiske språket er overlegent mange andre tungemål» på grunn av dets historiske og estetiske kvaliteter, og derfor er det unødvendig å låne ord fra andre språk (Widmark, Pedersen og Sandøy 2005: 1343). Dette kan betraktes som det første beviset på den islandske purismen.

Arngrímur Jónsson, som levde på samme tid som Þorláksson, var derimot den første som klarte å formulere denne ideologien på en tydelig måte. I sin bok *Crymogæa* (fra gresk *Κρυογαια* «is-land») skrev han at språket hadde fått betegnelsen «norræna» fordi det hadde vært det best bevarte nordiske språket. Han mente at direkte kontakter med utlendinger hadde ført til at andre nasjoner (blant annet dansker, nordmenn og svensker) hadde ødelagt språket sitt. Forskeren pekte på tre ting som hans landsmenn burde gjøre for å beskytte det islandske språket mot den dramatiske skjebnen som rammet mange andre språk. For det første burde

islandinger ta vare på håndskrifter. Han mente at akkurat i håndskriftene kunne man finne *det rene språket*. En annen ting var ifølge Jónsson det å prøve å begrense samkvem med utlendinger. Til syvende og siste ville han «at de [islandinger] ikke overholdt tyskere og dansker i skrift og tale, men at de skulle søke forbilder i den rikdommen og genialiteten som fantes på morsmålet» (Sigmundsson 2003: 68). Gottskålk Jensson (2008: 24) understreker at *Crymogæa* representerer en fullstendig, gjennomtenkt og begrunnet doktrine om puristisk språkpolitikk. Det var første gang i Islands historie at postulatene om behovet for å holde språket i en så ren form ble formulert på en klar måte (Czarnecki 2020: 132). Jónssons skrev om behovet for å beskytte det islandske språket mot fremmede påvirkninger i en rekke andre verk. Man kan ha et inntrykk av at han ønsket å være et forbilde for andre islandinger. Fra tekstene sine slettet han både fremmed- og lånord samt prøvde å gjøre syntaksen mer islandsk (Sigmundsson 2003).

Den moderne islandske purismen ble derimot introdusert i 1760-årene av Eggert Ólafsson og hans samtidige som studerte den førnordiske litteraturen og brukte en gammeldags islandsk rettskrivning og arkaiske ord i sine verk. Mellom 1752 og 1757 reiste Ólafsson sammen med Bjarni Pálsson Island rundt. I rapporten sin *Reise igiennem Island*¹ la han merke til at folk på landsbygden snakket det «reneste» islandske språket, men i nærheten av handelshavnene pleide islandinger å bruke en slags blanding av islandsk, dansk og tysk. Ólafsson skrev den første ortografiske ordboken (*Réttritabók Eggerts Ólafssonar*) der han foreslo noen ortografiske og fonetiske regler (Hilmarsson-Dunn og Kristinsson 2010: 215).

I 1779 ble Hið íslenska lærdómslistafélag (Islandsk læringsforening) grunnlagt i København med Jón Eiríksson, administrativ direktør ved det danske finansdepartementet, som president. Mellom 1781 og 1796 publiserte foreningen årlige skrifter der forskere omhandlet både vitenskapelige og praktiske (for eksempel handel og næringsliv) emner. Forfatterne ble henvist til å bruke gamle islandske ord eller lage islandske neologismer som ville være enkle å forstå for vanlige borgere (Widmark, Pedersen og Sandøy 2005: 1333). Dette førte til utviklingen av den islandske fagterminologien.

Romantiske tanker om språket og nasjonen som en enhet spilte en viktig rolle i utviklingen av det islandske språket. På 1800-tallet var den språklige bevegelsen direkte knyttet til tidsskriftet *Fjölnir* (utgitt mellom 1839 og 1847), redigert i København av fire unge islandinger (Konráð Gíslason, Jónas Hallgrímsson, Brynjólfur

¹ Denne ekspedisjonen inspirerte Ólafsson til å skrive poemet *Sótt og dauði íslenskunnar* («Det islandske språkets sykdom og død» der han personifiserer morsmålet sitt som en kvinne. Mora er blitt dødelig syk gjennom en infeksjon med for mange danske og tyske lånord (Tamalin 2017: 89). En lignende forutsigelse ble gitt omtrent et halvt århundre senere av en prominent dansk forsker Rasmus Rask som mente at innen 100 år ville ikke noen snakke islandsk i Reykjavík, og innen 200 år ville islandsk slutte å eksistere (Senner 1985: XVII). Det er likevel viktig å understreke at Rask var en ekte tilhenger av det islandske språket. Det var hans initiativ å stifte Hið íslenska bókmenntafélagið («Det islandske litteraturselskapet»). Dets mål var «å bevare det islandske språket og litteraturen og dermed kulturen og landets ære» (Monsson 2005: 1461).

Pétursson og Tómas Sæmundsson). Særlig Hallgrímsson bidro til språkets fremvekst: hans oversettelse av en lærebok i astronomi (*Stjörnufræði*, utgitt i 1842) ble et forbilde for senere oversettelser av vitenskapelig litteratur. Mange av neologismene laget av ham har blitt en integrert del av den islandske terminologien, for eksempel *aðdráttarafl* («gravitasjon»), *hitabelti* («tropene») eller *sjónauki* («teleskop») (Smith 2004). Monsson (2005: 1462) understreker at den nasjonale bevegelsen var nærmere knyttet til språkspørsmålet enn i de andre nordiske landene. Purismen tok tak på 1800-tallet, noe som skyldtes generelle tendenser til å vekke nasjonalfølelser som fant sted på den tiden. Likevel hadde renessansen til det islandske språket en enda større betydning enn lignende bevegelser i andre land. Språkrensingen var dels basert på talespråket (som fremdeles ble ansett som rent og uberørt), og dels på en tilbakevending til fortiden. Islendinger var villige til å anvende noen av de språklige elementene som hadde vært brukt i den klassiske sagalitteraturen på 1200-tallet samt at de foreslo neologismer i stedet for å låne fremmede ord.

4. Nyeste initiativer

Etter at Island hadde blitt et selvstendig land (i 1944), begynte islendinger å regulere språksaker på et statlig nivå. I 1964 ble Íslensk málnefnd (Islandsk språkutvalg) opprettet. Utvalget oppnevnes hvert fjerde år av kunnskapsministeren, og består av 16 medlemmer. Utvalget jobber i samsvar med § 6 i lov nr. 61/2011, om status for islandsk språk og islandsk tegnspråk². Kvaran (2018: 253–254) påpeker at de viktigste målene til utvalget er:

- 1) å gi vitenskapelig råd til regjeringen i alle saker som angår det islandske språket;
- 2) å gi anbefalinger til Kunnskaps- og kulturdepartementet om islandsk språkpolitikk;
- 3) å utgi årlige rapporter om språkets status;
- 4) å ta initiativ til forslag om hva som gjøres godt og hva som kan forbedres i behandlingen av islandsk språk i det offentlige;
- 5) å utarbeide skriveregler, som blant annet gjelder for rettskrivningsundervisningen i skolen og dokumenter utgitt av Kunnskapsdepartementet.

Siden 2006 har Íslensk málnefnd vært underlagt Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. De to institusjonene fortsetter å samarbeide tett³.

² Hentet fra nettsiden til Íslensk málnefnd. Tilgjengelig fra <https://islenskan.is/stefnuskra/stefnuskra-islenskrar-malnefndar-2020-2024> (nedlastet: 23.04.2023).

³ Árni Magnússon-instituttet for islandske studier er en forskningsressurs som driver forskning innen islandsk litteratur og islandsk språk. Instituttet har også ansvar for å bevare uvurderlige samlinger av språk- og litteraturressurser og middelaldermanuskripter samt gjøre dem tilgjengelige for alle. I tillegg til dette publiserer instituttet retningslinjer for riktig språkbruk, orddannelse, ortografi og annen korpusplanlegging saker (Kristinsson 2018: 247–248).

Opprettelsen av Íslensk málnefnd begynte et nytt kapittel i historien til den islandske purismen. På det tidspunktet ble viktigheten av å ha lovgivning om det islandske språket virkelig understreket. I 2009 vedtok Alltinget landets offisielle språkpolitikk *Íslenska til alls* (Kvaran 2018). Loven dekker bruk av det islandske språket på en rekke områder, blant annet i lovgiving, skoler, høyere utdanning, medier og i utlandet. Lovens hovedmål er utvilsomt at islandsk heretter skal være hovedkommunikasjonsspråket i dagens flerkulturelle samfunn (Kristinsson 2009: 7). I 2010 leverte Íslensk málnefnd en omfattende rapport angående situasjonen til språket til kunnskapsdepartementet, og ett år seinere ble *Lög um stöðu íslenskrar tungu og íslensks tákn máls* (no. Lov om statusen til det islandske språket og det islandske tegnspråket) vedtatt av Alltinget (Kvaran 2018). Ifølge loven er islandsk landets offisielle språk (art. 1); det språket som brukes i skolene, parlamentet, domstolene, av sentrale og lokale myndigheter og andre institusjoner (art. 8) og det språket som brukes av myndighetene på den internasjonale arena (art. 12). Loven slår også fast at både staten og lokale myndigheter har ansvar for å bevare og fremme det islandske språket, og må sørge for at det er i bruk⁴. Videre leser man at staten bør samarbeide med Íslensk málnefnd i emner knyttet til landets språkpolitikk og posisjonen til det islandske språket.

Som sagt oppnevnes Íslensk málnefnd hvert fjerde år. Den nåværende perioden startet i 2020, og vil slutte i 2024. Bortsett fra de ovennevnte oppgavene som medlemmene må jobbe med, finnes det i tillegg mange prosjekter og arrangementer som de setter i gang eller deltar i. I den nåværende perioden har utvalget et spesielt fokus på følgende temaer⁵:

- 1) den negative holdningen til språket som har blitt observert blant annet i studien «Íslenska sem námsgrein og kennslutunga»⁶, gjennomført i perioden 2013–2016;
- 2) forbedring av språkundervisning på skolen;
- 3) bruk av islandsk programvare på datamaskiner og på nettet;
- 4) islandskopplæring for innvandrere.

5. Påvirkningen fra engelsk

For tiden sliter islandsktalende med innflytelsen til det engelske språket som i nesten hele verden oppfattes som *lingua franca*. Islendinger ser ut til å være imot adaptasjon av anglisismer til språket sitt, og foretrekker å danne neologismer for

⁴ *Lög um stöðu íslenskrar tungu og íslensks tákn máls*, hentet fra: <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2011061.html> (nedlastet: 23.04.2023).

⁵ Hentet fra nettsiden til Íslensk málnefnd, <https://islenskan.is/stefnuskra/stefnuskra-islenskrar-malnefndar-2020-2024> (nedlastet: 23.04.2023).

⁶ «Islandsk som fag- og undervisningsspråk», min oversettelse.

å erstatte noen av de ordene som brukes internasjonalt. Kristinsson (2018: 246) legger merke til at hele det islandske samfunnet aktivt deltar i dannelsen av nye ord:

It is quite common for ordinary people to come up with ingenious ideas for new lexical items (purist neologisms), either for fun or out of necessity, e.g. to attain a particular goal. In addition, a few terminology committees, and some groups of translators and text book authors, are very active in the systematic lexical cultivation of particular fields of expertise, for example in medicine, physics, computer science, trade, education theory and biology (in particular terminology for plants and fish).

Som sagt er det ikke bare språkforskere eller ulike språk nemnder som har ansvar for å komme med forslag om nye ord som skal berike det islandske ordforrådet. Siden 2018 kan islendinger sende inn sine forslag til nye ord på en spesiell nettside *Nýyrðavefurinn* (bokstavelig «Den nye nettsiden») ⁷. Hvert forslag blir vurdert av en gruppe eksperter fra Árni Magnússon-instituttet for islandske studier, og hvis det oppfyller kriteriene for å være i vanlig bruk, blir det publisert (Steingrímsson, Þorbergsdóttir og Dagsson 2019: 2). I tillegg til dette kan enhver islending delta i diskusjoner knyttet til neologismer, for eksempel uttrykke sin mening angående bestemte forslag. Det er jo mulig at noen av dem kommer inn i språket etter hvert. I de fleste delene av det islandske ordforrådet kan man observere en tydelig tendens til å danne ord ved hjelp av hjemlige ordstammer og -røtter, og i mange tilfeller har det lyktes så godt at de nydannede ordene er de eneste som brukes (Svavarsdóttir og Kvaran 1996) ⁸. Takket være språkets struktur er det også mulig å uttrykke nye fenomener ved hjelp av sammensetninger og avledninger av gamle grunnord. Det er attpåtil mulig å ta et allerede eksisterende ord og gi det en hel annen betydning. Her ønsker jeg presentere et par eksempler av islendingers kreative erstatninger av velkjente ord som brukes i det moderne islandske språket.

1. gamle, arkaiske grunnord med en ny betydning
friðland (norr. «et trygd sted⁹») > *naturreservat*
sími (norr. *síma* «en lang tråd») > *telefon*
skrá (norr. «hardt tørt skinn¹⁰») > *liste, fil*
2. allerede eksisterende ord har fått flere nye betydninger
hjól («hjul») > *sykkel*
hjá («ved, hos») > *krøllalfa* (@)
tölva (*tala* «tall» og *völva* «spåkone») > *datamaskin*
3. sammensetninger dannet av allerede eksisterende ord
farsími (*fara* «gå, reise» og *sími* «telefon») > *mobiltelefon*
rafbók (*raf* «rav» og *bók* «bok») > *e-bok*

⁷ Tilgjengelig fra <https://nyyrdi.arnastofnun.is/>.

⁸ Dette er gjeldende ikke bare for allmennord, men også fagord. I mange språk er det derimot vanlig å godkjenne internasjonale fagord.

⁹ Se Johansson (2022: 782).

¹⁰ *Norrøn ordbok* 2015: 560.

tölvumús (*tölva*¹¹ «datamaskin» og *mús* «mus») > *datamus*
hljómdiskur (*hljóma* «klinge» og *diskur* «tallerken») > *cd*

Det har allerede skjedd mange ganger at islendinger forsøkte å stoppe bruken av bestemte lån- eller fremmedord og prøvde å erstatte dem med sine kreative avløserord, men deres forslag slo ikke an. Ordet *bjúgaldin* ble dannet for å erstatte substantivet *banani* som ikke høres islandsk ut. Det som er interessant, er betydningen av sammensetningens ledd: *bjúga* betyr «pølse», mens *aldin* betyr «frukt». Det finnes også noen avløserord som brukes først og fremst i skriftlig islandsk, men ikke i dagligtale, blant annet substantivet *vindlingur* «rullings» som gjerne erstattes med ordet *sigarettur* (Jónsson 1997: 165). Likevel mener noen av de islandske språkforskerne at skapelse og implementering av slike ekvivalenter av veletablerte internasjonale begrep egentlig er uproblematisk. Árnason (1989: 57–58) understreker at:

islendingene ikke har nøjedes med, eller tilladt sig at overtage teknologiens internasjonale ordforråd, tværtimod har man skabt nye islandske ord for en stor del af de begreber der bliver brugt. Dette fungerer [...] meget godt, og skaber ingen større problemer.

Til tross for oppfatningen på Island om at islandsk er et rent språk, fortsetter ytre krefter å virke på islandsk i dag, slik de har gjort i det meste av språkets historie. Tidligere var hovedkildene til lånord gresk, latin, tysk og dansk, og i dag er det engelsk som islandsk låner de fleste ordene fra. Svavarsdóttir og Kvaran (1996) understreker at flertallet av lån- og fremmedordene på islandsk er substantiver som til vanlig er navn på alle slags nyheter. De fleste av disse ordene blir mer eller mindre tilpasset islandsk fonologi og morfologi, selv om det er avhengig av ordenes natur og hvordan de brukes. Baldur Jónsson (2002: 222–223) peker på «formelle krav» til utenlandske ord før de kommer inn i språket:

- 1) trykket skal liggje på første stavinga;
- 2) importordet skal følgje dei fonologiske reglane i islandsk;
- 3) importordet skal følgje dei fonotaktiske reglane i islandsk;
- 4) importordet skal gå inn i ein bøyingsklasse som alt finst, og føye seg etter bøyingsmønsteret for klassen og ev. andre særreglar for klassen;
- 5) importordet skal stavast med bokstavar frå det islandske alfabetet og på den måten at det følgjer det regelfaste forholdet mellom skrift og uttale.

Kristinsson (2004: 42) mener at i stor grad har behandlingen av importord i islandsk vært i samsvar med de ovennevnte kravene. I noen områder av dagliglivet er lån- og fremmedord vanlige, for eksempel hvis man ser på navn på ulike mat- og drikkevarer (blant annet *appelsína*, *tómat*, *sítróna*, *kaffi* og *te*) eller navn på typer kosmetika (for eksempel *gloss*, *gel* eller *sjampó*). Et annet problem er bruk av engelsk av representanter for store selskaper, og ikke minst lokale firmaer som reiselivsbyråer, som ønsker at deres aktiviteter og operasjoner som finner sted på

¹¹ Se ovenfor.

Island skal bli en del av internasjonal konkurranse. Av den grunn er det vanlig å bruke engelsk i slike kontekster som styremøter, offentlige presentasjoner eller annonser (Kristinsson 2018: 246). Engelsk er også vanlig i turistnæringen. I det siste har det vært en betydelig økning i turister som kommer til Island; i 2010 var det omtrent 500 000 turister, mens i 2017 – over 2 millioner som besøkte landet (Óladóttir 2018: 5). Dette har ført til økte inntekter fra turistnæringen og økt sysselsetting. Flere utenlandske statsborgere og turister på Island bidro også til økt antall tjenester rettet mot engelsktalende, blant annet engelske versjoner av islandske aviser eller TV-programmer (Johnsson 2019: 8).

Også i ungdomsspråk kan man observere en tendens til å bruke anglisismer. Dette fenomenet skyldes selvfølgelig den dominerende posisjonen til den anglo-amerikanske kulturen. Unge islendinger bruker slike ord som *beibi* (eng. *baby*), *diskó* (eng. *disco*), *gæi* (eng. *guy*), *næs* (eng. *nice*), *popp* (eng. *pop*), *rokk* (eng. *rock*), *sjoppa* (eng. *shop*) eller *vá* (eng. *wow*). Det er imidlertid viktig å understreke at alle disse ordene oppfyller de ovennevnte betingelsene for utenlandske ord som har blitt innlånt til islandsk.

6. Islendingers holdning til purisme

Siden Islands offisielle språkpolitikk er knyttet til språkvernet, pleier man å konstatere at enhver islending er stolt av sitt språk og kjemper for å bevare det så rent som mulig. Kristinsson (2018: 246) mener at det islandske samfunnet generelt sett støtter korpusplanleggingsinnsats, for eksempel dannelse av neologismer, standardisering av ortografi og rådgiving om riktig bruk. En meningsmåling utført av Gallup i 1989 viste at 75% av Islands befolkning syntes at en språkdyrkingskampanje lansert av regjeringen hadde vært viktig og nødvendig for det islandske språket. Det var ingen forskjeller i syn etter alder, kjønn eller bosted (Óladóttir 2009: 10–11). På den annen side brukte tre fjerdedeler av de islandske befolkningen i 2002 engelsk hver uke. Hvis man sammenligner resultatet med lignende meningsmålinger gjennomført i de andre nordiske landene, oppdager man at det var islendinger som egentlig brukte engelsk oftest (Kristinsson 2014: 167). Interessant nok finnes det mange mennesker som aksepterer bruk av engelsk i noen bestemte områder av dagliglivet (for eksempel i høyere utdanning eller i store selskaper), men de holder seg fortsatt til en tradisjonell ideologi om å bevare renheten til det islandske språket. Kristinsson (2018: 246) mener at «there is possibly some gap between overtly expressed language attitudes [...] and language practice in this regard». Generelt sett deltar islendinger i diskusjoner angående bruken og posisjonen til det islandske språket; det er jo ikke noe usedvanlig å få høre islendinger snakke om det på gaten eller er vitne til diskusjoner på sosiale medier. Likevel virker det å være umulig å beskytte språket mot enhver påvirkning av engelsk. Som det ble nevnt tidligere, er engelske lånord blitt populære blant ungdom. Nyere undersøkelser (se

Jökulsdóttir et al. 2019) tyder også på at jo yngre en person er, jo mer sannsynlig det er at hun eller han foretrekker å bruke engelske lånord istedenfor islandske avløserord. Imidlertid bør man også ta i betraktning Islands demografi, som i løpet av de siste årene har gjennomgått rask endring. I 2015 utgjorde første og andre generasjons innvandrere rundt 9,4 % av den islandske befolkningen, mens i 1996 var det kun 2,1% (Kristinsson 2016: 88). Innvandrere bruker omtrent 100 forskjellige språk, blant annet polsk, litauisk, thai og vietnamesisk. Mange av immigrantere har lært seg islandsk bare til en viss grad, og derfor bruker de engelsk i mange språklige situasjoner. Kristinsson (2016) legger også merke til at «there are always some individuals who need to have important information from the authorities presented to them in their native language». Dette nye behovet for å gi alle muligheter til å bruke sitt språk settes også under debatt. Av den grunn bør det ikke være overraskende at debatten om det språklige landskapet på Island blir mer og mer hissig. Den handler jo om et land som som de siste tiårene har fått en rekke av minoritetsgruppene som ikke nødvendigvis snakker landets offisielle språk eller verdens *lingua franca*.

7. Konklusjoner

Den islandske purismen er ikke et helt nytt fenomen siden dens opprinnelse kan spores tilbake til 1500-tallet. Islendinger betrakter sitt språk som en svært viktig del av sin nasjonalfølelse som må beskyttes fra en hvilken som helst fremmed påvirkning. De anser ethvert forsøk om å låne ord fra andre språk som en trussel mot ikke bare det islandske språket, men også den islandske kulturen. Islendinger prøver å kjempe mot integrering av anglismer, og i mange tilfeller lykkes det. De har allerede erstattet mange av de velkjente ordene med sine kreative neologismer. Likevel er det ikke bare ulike språkforskere som aktivt deltar i dannelsen av avløserord; det er nesten hele det islandske samfunnet som uttrykker sin mening om ethver forslag og bidrar til utviklingen av det islandske ordforrådet. Likevel virker det å være umulig å fastslå om hele det islandske samfunnet egentlig støtter landets konservative språkpolitikk. Det faktum at noen islendinger erklærer sin støtte for purisme (for eksempel i meningsmålinger eller i undersøkelser), men i praksis ikke tar vare på språket, er ikke til hjelp hvis man vil forstå hva islendinger egentlig tenker om språket sitt. Det er jo vanlig å få høre islandsktalende personer bruke en rekke av anglismer i visse områder av samfunnslivet som høyere utdanning, arbeidsliv i store selskaper samt i turistindustrien. Den islandske ungdommen er imidlertid den gruppen som ifølge mange undersøkelser er mest utsatt for anglismer. De er utvilsomt under en gedigen påvirkning av den anglo-amerikanske kulturen, noe som gjenspeiles i deres ordforråd som preges av engelske lånord. Undersøkelser viser også at den yngste generasjonen er mindre interesserte i debatten om det islandske språket enn andre aldersgrupper.

Imidlertid bør man også huske om Islands demografi som i løpet av de siste årene har forandret seg. I dag utgjør innvandrere omtrent 10% av landets befolkning. Mange av dem er ikke i stand til å kommunisere på islandsk, og bruker engelsk i stedet. Iblant dem finnes det attpåtil mennesker som ikke snakker engelsk og har behov for å bruke sitt morsmål i kontakter med myndighetene. Jeg har et inntrykk av at dette emnet ikke drøftes nok. Siden man på Island kan høre cirka 100 forskjellige språk, er det nødvendig å innføre resolusjoner og lover som skal ivareta disse språkinteressene og gi innvandrerne flere muligheter til å bruke språket sitt i samfunnslivet.

Om det språklige mangfoldet vil forårsake noen endringer i det islandske språket, er vanskelig å si. Det er bare å observere hvordan situasjonen utvikler seg, og hvordan islendinger takler den.

Forkortelser

eng. = engelsk

isl. = islandsk

norr. = norrønt

pl. = plural

Litteratur

- Árnason, K. (1989). Engelsk-amerikansk indflydelse på islandsk sprog. *Sprog i Norden* 20: 57–66.
- Brunstad, E. (2003). Det reine språket. Eit riss av purisme-omgrepet. I: H. Sandoy, R. Brodersen, E. Brunstad (red.). *Purt og reint. Om purisme i dei nordiske spraka*. Skrifter fra Ivar Aasen instituttet, 15. Volda: Høgskulen i Volda, s. 1–17.
- Chrisolm, H. (1911). Iceland. *Encyclopædia Britannica*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Czarnecki, P. (2020). Nowożytnie początki islandzkiego puryzmu językowego. Arngrímur Jónsson i jego *Crymogæa*. *Acta Sueco-Polonica* 22: 127–136.
- Heggstad, L., Hødnebo F., Simensen, E. (2015). *Norrøn ordbok*. 5 utg. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Hilmarsson-Dunn, A., Kristinsson, A.P. (2010). The Language Situation in Iceland. *Current Issues in Language Planning* 11(3): 207–276.
- Jensson, G. (2008). The Latin of the North. Arngrímur Jónsson's *Crymogæa* (1609) and the Discovery of Icelandic as a Classical Language. I: S. van Romburgh, K. Skovgaard-Petersen (red.). *Renæssanceforum 5. Tidsskrift for renæssanceforskning*. http://www.njrs.dk/5_2008/gj.pdf (nedlastet: 03.02.2023).
- Johannsson, E.T. (2022). Old Words and Obsolete Meanings in Modern Icelandic. I: A. Klosa-Kückelhaus, S. Engelberg, C. Möhrs, P. Storjohann (red.). *Dictionaries and Society*. Proceedings of the XX EURALEX International Congress. Mannheim: IDS-Verlag.
- Jonsson, K.T. (2019). *Language Attitudes: English in Iceland. A Qualitative Study on Language Attitudes Towards English in Iceland*. Masteroppgave. Helsinki: University of Helsinki.
- Jónsson, B. (1997). Isländska språket. I: A. Karker, B. Lindgren, S. Løland (red.). *Nordens språk*. Oslo: Novus, s. 161–176.

- Jónsson, B. (2002). Aðlögun tökuorða í íslensku. I: B. Jónsson. *Málsgreinar. Afmælisrit Baldurs Jónssonar með úrvali greina eftir hann* (Rit Íslenskrar málnefndar 13). Reykjavík: Íslensk málnefnd, s. 219–233.
- Jökulsdóttir, T., Ingason, A., Sigurjónsdóttir, S., Rögnvaldsson, E. (2019). Um nýyrði sem tengjast tölvum og tækni. *Orð og tunga* 21: 101–128. <https://doi.org/10.33112/ordogtungu.21.6>.
- Kristinsson, A.P. (2004). Offisiell normering av importord i islandsk. *Moderne importord i språka i Norden* 2: 30–70.
- Kristinsson, A.P. (2009). Islændingene bevarer og styrker deres sprog – også i globaliseringens tidsalder. *Islandsk sprogpolitik anno 2009. Budstikken. Nyt om dansk-nordisk sprog og sprogrøgt* 3(3): 2–8.
- Kristinsson, A.P. (2014). Ideologies in Iceland: the Protection of Language Forms. I: A.K. Hultgren, F. Gregersen, J. Thøgersen (eds.). *English at Nordic Universities: Ideologies and Practices. Studies in World Language Problems* (5). Amsterdam: John Benjamins.
- Kristinsson, A.P. (2016). Language in Public Administration in Present-day Iceland: Some Challenges for Majority Language Management. I: P. Nuolijärvi, G. Stickel (eds.). *Language Use in Public Administration. Theory and Practice in the European States: Contributions to the EFNIL Conference 2015 in Helsinki*. Budapest: Research Institute for Linguistics, Hungarian Academy of Sciences, s. 83–93.
- Kristinsson, A.P. (2018). National Language Policy and Planning in Iceland – Aims and Institutional Activities. I: G. Stickel (ed.). *National Language Institutions and National Languages: Contributions to the EFNIL Conference 2017 in Mannheim*. Budapest: Research Institute for Linguistics, Hungarian Academy of Sciences, s. 243–251. http://www.efnil.org/conferences/13th-annual-conference-helsinki/proceedings/13__Kristinsson.pdf (nedlastet: 08.05.2023).
- Kvaran, G. (2018). The Icelandic Language Council: Past, Present and the Future. I: G. Stickel (ed.). *National Language Institutions and National Languages: Contributions to the EFNIL Conference 2017 in Mannheim*. Budapest: Research Institute for Linguistics, Hungarian Academy of Sciences, s. 251–258.
- Monsson, O. (2005). Nationalism and Scandinavianism in the Development of the Nordic Languages in the 19th century. I: O. Bandle, K. Braunmüller, E.H. Jahr, A. Karker, H.P. Naumann, U. Telemann, L. Elmevik, G. Widmark (eds.). *The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Vol. 2. Berlin: W. de Gruyter, s. 1453–1468.
- Ottósson, K. (2005). Language Cultivation and Language Planning VI: Iceland. I: O. Bandle, K. Braunmüller, E.H. Jahr, A. Karker, H.P. Naumann, U. Telemann, L. Elmevik, G. Widmark (eds.). *The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Vol. 2. Berlin: W. de Gruyter, s. 1997–2006.
- Óladóttir, H. (2009). *Shake, sjeik eller mjólkurhristingur? Islandske holdninger til engelsk språk-påvirkning*. Oslo: Novus.
- Óladóttir, O.P. (2018). *Tourism in Iceland in Figures*. Icelandic Tourist Board. Tilgjengelig fra: <https://www.ferdamalastofa.is/static/files/ferdamalastofa/Frettamyndir/2018/oktober/tourism-in-iceland-2018.pdf> (hentet: 13.05.2023).
- Senner, W.M. (1985). *The Reception of German Literature in Iceland, 1775–1850*. Amsterdamer Publikationen zur Sprache und Literatur. Vol. 62. Amsterdam: Rodopi (Amsterdamer Publikationen zur Sprache und Literatur).
- Sigmundsson, S. (2003). Purisme og nation på Island. I: H. Sandoy, R. Brodersen, E. Brunstad (red.). *Purt og reint. Om purisme i dei nordiske språka*. Skrifter fra Ivar Aasen instituttet, 15. Volda: Høgskulen i Volda, s. 66–85.

- Smith, E. (2004). *The Vocabulary of Insular Scandinavian: Lexical Purism, Neologisms and Language Contact in Icelandic and Faroese*. Tilgjengelig fra: <http://germanic-studies.org/Lexical-purism-neologisms-and-language-contact-in-Icelandic-and-Faroese.htm> (hentet: 02.02.2023).
- Steingrímsson, S., Þorbergsdóttir, Á., Dagsson, T. (2019). *Nýyrðavefurinn: A Website for Collection and Dissemination of Icelandic Neologisms*. Poster session presented at DHN 2019, 4th Digital Humanities in the Nordic Countries, Copenhagen, Denmark. Tilgjengelig fra: <https://cst.dk/DHN2019Pro/abstracts/neology%20bank%20final.pdf> (nedlastet: 06.05.2023).
- Svavarsdóttir, Á., Kvaran, G. (1996). Nye ord i islandsk. *Språknytt*, 2(96): 6–8.
- Tamalin, M. (2017). Language. I: M. Bevir (ed.). *Historicism and the Human Science in Victorian Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Widmark, G., Pedersen, I.L., Sandøy, H. (2005). The Development of the Nordic Languages from the Mid-16th Century to the End of the 18th Century: Sociolinguistics Aspects. I: O. Bandle, K. Braunmüller, E.H. Jahr, A. Karker, H.P. Naumann, U. Telemann, L. Elmevik, G. Widmark (eds.). *The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Vol. 2. Berlin: W. de Gruyter, s. 1332–1346.
- Þráinsson, H. (1995). *Handbók um málfræði*. Reykjavík: Námsgagnastofnun.

Digitale kilder:

- Árnastofnun (2023). *Íslensk málnefnd*. Tilgjengelig fra: <https://www.arnastofnun.is/is/islensk-mal-nefnd> (nedlastet: 02.02.2023).
- Bokmålsordboka (2023). Tilgjengelig fra: <https://ordbokene.no/>.
- Íslensk nútímamálsorðabók (2023). Tilgjengelig fra: <https://islenskordabok.arnastofnun.is/>.
- Lög um stöðu íslenskrar tungu og íslensks tákn máls, 2011 nr. 61. <https://www.althingi.is/lagas/143b/2011061.html>.
- NAOB = *Det Norske Akademis Ordbok* (2023). Tilgjengelig fra: <https://naob.no/>.
- Nynorskordboka (2023). Tilgjengelig fra: <https://ordbokene.no/>.